

ВІЙНА РОЗВІДНИКІВ: ЯК ЦРУ ТАЄМНО ДОПОМАГАЄ УКРАЇНІ БОРОТИСЯ З ПУТІНИМ

Понад десять років Сполучені Штати підтримували таємне розвідувальне партнерство з Україною, яке зараз має вирішальне значення для обох країн у протистоянні з Росією.

Щоб підготувати цю статтю, Адам Ентоус і Майкл Швіртц провели понад 200 інтерв'ю в Україні, кількох інших європейських країнах і Сполучених Штатах.

*Солдат української армії в лісі поблизу російських позицій цього місяця. Упродовж останніх восьми років за підтримки ЦРУ була створена мережа шпигунських баз, до якої входять 12 секретних локацій уздовж російського кордону.
Фото: Тайлер Хікс/ The New York Times*

Розташована в густому лісі, українська військова база виглядає покинутою і зруйнованою, а її командний центр – повністю обгорілим та знищеним. Вони стали жертвами влучання російської ракети на початку повномасштабної війни.

Але це над землею.

Неподалік непомітний прохід спускається до підземного бункера, з якого українські розвідники відстежують російські супутники-шпигуни та підслуховують розмови між російськими командирами. На одному з екранів червоною лінією простежується маршрут начиненого вибухівкою безпілотної, що проникає крізь російську систему ППО з пункту в центральній Україні до цілі в російському місті Ростов.

Підземний бункер, збудований на місці зруйнованого командного центру через кілька місяців після російського вторгнення, є секретним центром українських військових.

Існує ще одна таємниця: база майже повністю фінансується і частково обладнана ЦРУ.

«На сто десять відсотків», – сказав про це в інтерв'ю на базі генерал Сергій Дворецький, вищий командир розвідки.

Зараз, на третьому році повномасштабної війни, яка забрала сотні тисяч життів, розвідувальне партнерство між Вашингтоном та Києвом є важливим елементом здатності України захистити себе. ЦРУ та інші американські спецслужби надають розвідувальні дані для завдання точкових ракетних ударів, відстежують пересування російських військ і допомагають підтримувати шпигунські мережі.

Це партнерство не було створене в час війни, і Україна не є його єдиним бенефіціаром.

Воно пустило коріння ще десять років тому, і просувалось, подекуди об'єднуючись, часом рухаючись уперед завдяки ключовим особам, які часто йшли на зухвалі ризик. Це партнерство перетворило Україну, чії спецслужби тривалий час вважалися повністю просякнутими російською агентурою, на одного з найважливіших розвідувальних партнерів Вашингтона у боротьбі з Кремлем.

*Фрагмент корпусу літака рейсу 17 Малайзійських авіаліній, збитого над Україною 2014 року, в результаті чого загинуло близько 300 осіб.
Фото: Мауріціо Ліма для The New York Times*

Пункт для прослуховування в українському лісі є частиною підтримуваної ЦРУ мережі шпигунських баз, збудованих за останні вісім років, яка включає 12 секретних місць уздовж російського кордону. До війни українці добре зарекомендували себе перед американцями, зібравши перехоплені дані, які допомогли довести причетність Росії до збиття комерційного лайнера «Малайзійських авіаліній» рейсу 17 у 2014 році. А ще українці допомагали американцям переслідувати російських агентів, які втручалися у президентські вибори в США у 2016 році.

2016 року ЦРУ почало підготовку елітного українського

спецпідрозділу, відомого як «Підрозділ 2245», який перехоплював російські безпілотники й засоби зв'язку, щоб технічні фахівці ЦРУ могли дослідити їх і зламати московські системи шифрування. (Одним із офіцерів цього підрозділу був Кирило Буданов).

ЦРУ також допомогло підготувати нове покоління українських шпигунів, які працювали в Росії, по всій Європі, на Кубі та в інших місцях, де присутні росіяни.

Ці стосунки настільки міцні та глибокі, що коли адміністрація Байдена евакуювала американський персонал за кілька тижнів до вторгнення Росії в лютому 2022 року, офіцери ЦРУ залишилися в одному з місць на заході України. Під час вторгнення вони передавали критично важливу розвідувальну інформацію, зокрема й про те, де саме Росія планує завдати удари і які системи озброєнь вона використовуватиме.

«Без них у нас не було б жодного способу протистояти росіянам чи перемогти їх», – заявив Іван Баканов, який на той час очолював Службу безпеки України.

Подробиці цього партнерства розвідок, багато з яких The New York Times розкриває вперше, упродовж десятиліття ретельно охоронялися.

У понад 200 інтерв'ю нинішні та колишні посадовці України, США та Європи розповіли про їхнє партнерство. Воно поступово розширилося, перетворивши Україну на центр збору розвідувальної інформації, який перехоплював більше російських повідомлень, ніж спочатку з ними могло впоратися представництво ЦРУ в Києві. Багато посадовців говорили на умовах анонімності.

Зараз ці розвідувальні мережі важливіші, ніж будь-коли, оскільки Росія перейшла в наступ, а Україна щоразу більше залежить від диверсій і ракетних ударів далекого радіусу дії, які потребують розвідників глибоко в тилу ворога. І вони дедалі більше піддаються ризику: якщо республіканці в Конгресі припинять військове фінансування Києва, то, можливо, ЦРУ доведеться скоротити свою діяльність.

Намагаючись заспокоїти українських лідерів, Вільям Бернс, директор ЦРУ, минулого четверга здійснив таємний візит до України, який став його десятим візитом з моменту російського вторгнення.

Спільний ворог – президент Росії Володимир Путін – об'єднав ЦРУ та його українських партнерів. Одержимий ідеєю «програти» Україну Заходу, Путін регулярно втручався в українську політичну систему, нав'язуючи лідерів, які, на його думку, утримували б Україну в орбіті Росії, але щоразу це призводило до зворотних наслідків, виводячи протестувальників на вулиці.

Путін довгий час звинувачував західні спецслужби в маніпулюванні Києвом і поширенні антиросійських настроїв в Україні.

За словами високопоставленого європейського чиновника, наприкінці 2021 року Путін зустрівся з керівником однієї з головних російських спецслужб, який розповів йому, що ЦРУ разом із британською таємною розвідувальною службою MI6 контролюють Україну і перетворюють її на плацдарм для операцій проти Москви. Російський президент замислився, чи варто починати повномасштабне вторгнення.

Проте розслідування «Times» показало, що Путін та його радники неправильно зрозуміли отриману інформацію. ЦРУ побоювалось довіряти українським чиновникам, а ще боялось спровокувати Кремль.

Проте вузьке коло працівників української розвідки старанно і вправно підходило до ЦРУ й поступово зробило себе життєво важливими для американців. У 2015 році ге-

нерал Валерій Кондратюк, тодішній голова військової розвідки України, прибув на зустріч із заступником керівника представництва ЦРУ і без попередження передав стос надсекретних файлів.

Валерій Кондратюк, колишній командувач Головного управління військової розвідки Міністерства оборони України.

Фото: Брендан Хоффман, The New York Times

Україна більше залежить від диверсій і ракетних ударів далекого радіусу дії, для цього потрібні розвідники глибоко в тилу ворога.

Фото: Айвор Прікетт для The New York Times

Він містив конфіденційну інформацію про Північний ВМФ Росії, включно з детальною інформацією про новітні проекти російських атомних підводних човнів. Незабаром команди офіцерів ЦРУ регулярно виходили з офісу ГУР з рюкзакками, повними документами.

«Ми розуміли, що нам треба створити умови довіри», – сказав генерал Кондратюк.

У міру поглиблення партнерства, після 2016 року українці втратили терпіння через надмірну, на їхню думку, обережність Вашингтона і почали інсценувати вбивства та інші ризиковані операції, які порушували умови, на які, з погляду Білого дому, погодилися українці. Розлючені офіційні особи у Вашингтоні погрозували припинити підтримку, але так і не зробили цього.

«Стосунки ставали дедалі міцнішими, тому що обидві сторони бачили в них цінність, і наше розвідпредставництво в посольстві США у Києві стало найкращим джерелом інформації та сигналів про Росію, – зазначив колишній високопоставлений американський чиновник. – І нам постійно цього було замало».

Це нерозказана історія про те, як усе відбувалося.

Обережний початок

Партнерство ЦРУ з Україною почалося з двох телефонних дзвінків у ніч на 24 лютого 2014 року, за вісім років до повномасштабного вторгнення Росії.

Мільйони українців щойно скинули прокремлівський уряд, а президент Віктор Янукович та його поплічники втекли до Росії. До влади прийшов слабкий прозахідний уряд.

Новий шеф СБУ Валентин Наливайченко прибув до штаб-квартири відомства і знайшов у дворі купу тліючих документів. Інформація на багатьох комп'ютерах була стерта або ж «заражена» російським програмним забезпеченням.

«Там було порожньо. Не було світла. Нікого з керівництва. Там нікого не було», – сказав пан Наливайченко в інтерв'ю.

Він пішов до кабінету й зателефонував начальнику відділення ЦРУ та місцевому керівнику МІБ. Було близько опівночі, але він викликав їх до будівлі, попросив допомоги у відновленні структури з нуля й запропонував тристороннє партнерство. «Так усе й почалося», – пояснив пан Наливайченко.

Ситуація швидко стала ще небезпечнішою. Путін захопив Крим. Його агенти розпалювали сепаратистські настрої, підбурювали до повстання. Все це згодом переросло у війну на сході України. І пан Наливайченко звернувся до ЦРУ з проханням надати матеріали аерофотозйомки та інші розвідувальні дані, щоб допомогти захистити територію держави.

На тлі ескалації насильства в аеропорту Києва приземився урядовий літак США без розпізнавальних знаків. На його борту перебував Джон О. Бреннан, тодішній директор ЦРУ. Він повідомив панові Наливайченку, що ЦРУ зацікавлене в розвитку стосунків, але, за словами американських та українських офіційних осіб, тільки на тих умовах, які влаштовували б американську розвідувальну агенцію.

Для ЦРУ було невідомо, як довго існуватимуть та провадитимуть свою діяльність очільник СБУ і прозахідний уряд. Раніше в Україні ЦРУ вже «спалювали».

Після розпаду СРСР в 1991 році Україна здобула незалежність, а потім опинилася між конкуруючими політичними силами: тими, які хотіли залишатися близькими до Москви, і тими, які хотіли зблизитися із Заходом. Під час свого перебування на посаді голови СБУ пан Наливайченко розпочав партнерство з ЦРУ, яке завершилося, коли країна повернулася на сторону Росії.

Тепер пан Бреннан пояснив, що для того, аби розблокувати допомогу ЦРУ, українці повинні довести, що вони можуть надавати розвідувальну інформацію, яка має цінність для американців. Їм також потрібно було очистити-

ся від російських шпигунів, якими була пронизана СБУ. Так, росіяни швидко дізналися про візит пана Бреннана. Кремлівські пропагандистські ЗМІ опублікували зроблене методом фотошопу зображення директора ЦРУ в клоунській перуці та з макіяжем.

Пан Бреннан повернувся до Вашингтона, де радники президента Барака Обами були глибоко стурбовані тим, що він провокує Москву. Білий дім розробив таємні правила, які розлючили українців і які дехто в ЦРУ вважав такими, що сковують їм руки. Ці правила забороняли розвідувальним службам надавати Україні будь-яку підтримку, яка, як можна «обґрунтовано очікувати», може мати смертельні наслідки.

Результатом стало делікатне балансування. ЦРУ мало допомогти українським спецслужбам, не провокуючи при цьому росіян. Червоні лінії ніколи не були чітко визначені, що створювало постійну напруженість у партнерстві.

У Києві пан Наливайченко обрав свого давнього помічника генерала Кондратюка головою контррозвідки, і вони створили новий воєнізований підрозділ, який розгорнули в тилу ворога для проведення операцій та збору розвідувальної інформації, яку їм не могли надати ЦРУ або МІБ.

Цей підрозділ, відомий як П'яте управління, був укомплектований офіцерами, народженими вже після здобуття Україною незалежності.

«Вони не мали жодного зв'язку з Росією, – сказав генерал Кондратюк. «Вони навіть не знали, що таке Радянський Союз».

Того літа літак «Малайзійських авіаліній» рейсу 17, що летів з Амстердама до Куала-Лумпур, вибухнув у повітрі і впав на сході України, відібравши життя майже 300 пасажирів і членів екіпажу. П'яте управління упродовж кількох годин після катастрофи надало перехоплення телефонних розмов та інші розвідувальні дані, які переконливо довели: за аварію відповідають сепаратисти, підтримувані Росією.

ЦРУ було вражене і взяло на себе перші серйозні зобов'язання, надавши захищене обладнання для зв'язку та провівши спеціалізовану підготовку для співробітників П'ятого управління і двох інших елітних підрозділів.

«Українці хотіли риби, а ми, з політичних міркувань, не могли надати їм цю рибу», – сказав колишній американський чиновник, маючи на увазі розвіддані, які могли б допомогти їм у боротьбі з росіянами. «Але ми були раді навчити їх ловити рибу й передати обладнання для нахлистової риболовлі».

Таємний Санта

Влітку 2015 року президент України Петро Порошенко струсонув внутрішню службу і призначив іншу людину замість пана Наливайченка, довіреного партнера ЦРУ. Але ця зміна створила можливість в іншому місці.

Під час перестановок генерал Кондратюк був призначений головою військової розвідки країни, відомої як ГУР, де він колись розпочав свою кар'єру. Це стане першим прикладом того, як особисті зв'язки, а не політичні зміни, поглиблюють участь ЦРУ в Україні.

На відміну від внутрішньої розвідки, ГУР мало повноваження збирати розвідувальні дані за межами країни, в тому числі і в Росії. Проте американці не бачили сенсу в підтримці цієї агенції, оскільки вона не надавала жодної цінної розвідувальної інформації про росіян, а також тому, що її вважали бастионом російських симпатиків.

Намагаючись здобути довіру, генерал Кондратюк до-

мовився про зустріч зі своїм американським колегою з Розвідувального управління Міністерства оборони й передав йому стос секретних російських документів. Але високопосадовці розвідки поставилися до цього з підозрою і не рекомендували налагоджувати тісніші зв'язки.

Генералу потрібно було знайти більш охочого партнера.

За кілька місяців до цього, ще працюючи у вітчизняному відомстві, генерал Кондратюк відвідав штаб-квартиру ЦРУ у Ленглі, штат Вірджинія, США. Під час цих зустрічей він познайомився з веселим офіцером ЦРУ з густою бородою, який мав стати наступним начальником розвідпредставництва в Києві.

Штаб-квартира ЦРУ в Ленглі, штат Вірджинія.
Фото: Чарльз Олмани/Getty Images

Після багатьох зустрічей ЦРУ повезло генерала Кондратюка на хокейний матч «Вашингтон Кепіталз», де він разом з новим начальником управління сидів у розкішній ложі і голосно освистував Олексія Овечкіна, зіркового гравця команди з Росії.

Керівник розвідпредставництва ще не прибув, коли генерал Кондратюк передав ЦРУ секретні документи про російський військово-морський флот. «Там, звідки це прийшло, є ще більше», – пообіцяв він, і документи були відправлені аналітикам у Ленглі.

Аналітики дійшли висновку, що документи є автентичними, і після приїзду начальника станції до Києва ЦРУ стало головним партнером генерала Кондратюка.

Генерал Кондратюк знав, що ЦРУ потрібне йому для зміцнення власної агентури. ЦРУ вважало, що генерал може допомогти й Ленглі. ЦРУ було важко вербувати шпигунів у Росії, оскільки його співробітники перебували під пильним наглядом.

«Для росіянина дозволити завербувати себе американцю – це абсолютна, найвища зрада, – сказав генерал Кондратюк. «А от для росіянина бути завербованим українцем – це просто дружня розмова за кухлем пива».

Новий керівник розвідпредставництва почав регулярно відвідувати генерала Кондратюка, в кабінеті якого стояв акваріум, де жовто-блакитні рибки плавали колами навколо моделі затонулого російського підводного човна. Ці двоє чоловіків зблизилися, що сприяло налагодженню відносин між двома відомствами, а українці дали новому керівникові ласкаве прізвище: Санта-Клаус.

У січні 2016 року генерал Кондратюк прилетів до Ва-

шингтона для зустрічей у Скеттергуді, маєтку на території кампусу ЦРУ у Вірджинії, де агентство часто приймає високопосадовців, які приїжджають з візитами. Розвідувальна агенція погодилася допомогти ГУР модернізуватись і покращити його здатність перехоплювати російські військові комунікації. В обмін на це генерал Кондратюк погодився ділитися з американцями всіма необробленими розвідувальними даними.

Тепер партнерство було справжнім.

Операція «Золота рибка»

Сьогодні вузька дорога, що веде до секретної бази, обрамлена мінними полями, встановленими в якості лінії оборони через кілька тижнів після російського вторгнення. Російські ракети, які влучили в базу, здавалося, знищили її, але вже за кілька тижнів українці туди повернулися.

З грошима та обладнанням, наданими ЦРУ, бригади під командуванням генерала Дворецького почали відбудову, але вже під землею. Щоб уникнути виявлення, вони працювали лише вночі і коли російські супутники-шпигуни не літали над головою. Працівники також паркували свої автомобілі на певній відстані.

У бункері генерал Дворецький вказав на комунікаційне обладнання та великі комп'ютерні сервери, деякі з яких фінансувалися ЦРУ. Він сказав, що його команди використовували базу для злому захищених мереж зв'язку між російськими військовими.

«Це та штука, яка зламає супутники й розшифрує секретні розмови», – сказав генерал Дворецький журналісту «Times» під час екскурсії, додавши, що вони також зламують шпигунські супутники з Китаю і Білорусі.

Інший офіцер поклав на стіл дві нещодавно виготовлені карти, як доказ того, як Україна відстежує російську активність по всьому світу.

На першій були показані повітряні маршрути російських супутників-шпигунів, що пролітають над центральною Україною. На другій – як російські супутники-шпигуни проходять над стратегічними військовими об'єктами – в тому числі над об'єктом ядерної зброї – у східній і центральній частині США.

За словами генерала Дворецького, ЦРУ почало надсилати обладнання в 2016 році, після вирішальної зустрічі в Скеттергуді, надаючи зашифровані радіостанції і пристрої для перехоплення таємних повідомлень противника.

За межами бази ЦРУ також здійснювало нагляд за навчальною програмою, яка проводилась у двох європейських містах і мала на меті навчити українських розвідників переконливо використовувати фальшиві імена й викрадати секрети в Росії та інших країнах, які є вправними у викритті шпигунів. Програма отримала назву «Операція «Золота рибка», яка походить від анекдоту про російськомовну золоту рибку, яка пропонує двом естонцям виконати їхні бажання в обмін на свою свободу.

Кульмінація полягала в тому, що один з естонців розбив риби голову каменем, пояснивши, що всьому, що розмовляє російською, довіряти не можна.

Незабаром офіцери операції «Золота рибка» розгорнули свої сили на 12 новозбудованих передових оперативних баз, розташованих уздовж російського кордону. З кожної бази, за словами генерала Кондратюка, українські офіцери керували мережею агентів, які збирали розвідувальну інформацію всередині Росії.

Співробітники ЦРУ встановили на базах обладнання для збору розвідувальної інформації та визначили найбільш кваліфікованих українських випускників програми «Золота рибка» і працювали з ними над встановленням

контактів з потенційними російськими джерелами. Потім ці випускники готували «сплячих агентів» на території України, які мали розпочати партизанські операції у разі окупації.

Часто можуть знадобитися роки, щоб ЦРУ справді почало довіряти іноземній агентурі й почало проводити з нею спільні операції. З українцями це зайняло менше шести місяців. Нове партнерство почало виробляти стільки необхідної розвідувальної інформації про Росію, що її довелось відправляти в Ленглі для обробки.

Але в ЦРУ були червоні лінії. Це не допомогло б українцям проводити наступальні операції зі смертельними наслідками.

«Ми проводили різницю між операціями зі збору розвіданих й речами, які викликають бум», – сказав колишній високопоставлений американський чиновник.

«Це наша країна»

Це була та відмінність, яка не подобалася українцям.

По-перше, генерал Кондратюк був роздратований, коли американці відмовилися надати супутникові знімки з території Росії. Незабаром після цього він звернувся до ЦРУ з проханням про допомогу в плануванні таємної місії з відправки спецназу ГУР в Росію для встановлення вибухових пристроїв на залізничних складах, що використовуються російськими військовими. Якби російські військові намагалися захопити більше української території, українці могли б підірвати вибухівку, щоб сповільнити просування росіян.

Коли начальник станції доповів про це своєму керівництву, вони «втратили розум», як в словився один колишній чиновник. Директор ЦРУ пан Бреннан зателефонував генералу Кондратюку, щоб переконатися, що місію скасовано і що Україна дотримується червоних ліній, які забороняють летальні операції.

Генерал Кондратюк скасував місію, але виніс урок. «Надали ми працювали над тим, щоб не обговорювати такі речі з вашими хлопцями», – сказав він.

Наприкінці того ж літа українські розвідники виявили, що російські війська розміщують бойові вертольоти на аеродромі на окупованому Росією Кримському півострові – можливо, для раптового нападу.

Генерал Кондратюк вирішив відправити до Криму групу, яка мала закласти вибухівку на аеродромі, щоб її можна було підірвати, якщо Росія піде в атаку.

Цього разу він не питав дозволу в ЦРУ. Він звернувся до підрозділу 2245, спецназу, який пройшов спеціальну військову підготовку в елітному воєнізованому підрозділі ЦРУ, відомому як «Наземний департамент». Метою тренувань було навчити оборонним прийомам, проте офіцери ЦРУ розуміли, що без їхнього відома українці можуть використовувати ті ж самі прийоми в наступальних смертельних операціях.

На той час майбутній голова української військової розвідки генерал Буданов був висхідною зіркою в підрозділі 2245. Він був відомий своїми сміливими операціями в тилу ворога і мав тісні зв'язки з ЦРУ. Агентство підготувало його, а також зробило надзвичайний крок, відправивши на реабілітацію до Національного військово-медичного центру Волтера Ріда в Меріленді після того, як він був поранений у праву руку під час боїв на Донбасі.

Переодягнений у російську форму, тодішній підполковник Буданов провів спецназівців через вузьку затоку на надувних катерах, висадившись вночі в Криму.

Але на них чекав елітний російський підрозділ спецназу. Українці дали відсіч, убивши кількох російських бій-

ців, у тому числі сина генерала, а потім відступили до берегової лінії, занурилися в море і кілька годин пливли до підконтрольної Україні території.

Це була катастрофа. У публічному зверненні Путін звинуватив українців у підготовці теракту й пообіцяв помститися за загибель російських бійців.

«Немає жодних сумнівів, що ми це так не залишимо», – сказав він.

У Вашингтоні Білий дім на чолі з Обамою був розлючений. Джозеф Р. Байден-молодший, тодішній віце-президент і прихильник допомоги Україні, зателефонував українському президенту, щоб висловити своє обурення.

«Це створює гігантську проблему», – сказав Байден у розмові, запис якої потрапив у мережу і був опублікований в Інтернеті. – Все, що я кажу вам як друг, це те, що мені тепер набагато важче наводити аргументи».

Деякі радники Обама хотіли закрити програму ЦРУ, але Бреннан переконав їх, що це було б самогубством, враховуючи, що ці відносини почали надавати цінну розвідувальну інформацію про росіян, оскільки ЦРУ розслідує втручання Росії у вибори.

Бреннан зателефонував генералу Кондратюку, щоб ще раз наголосити на червоних лініях.

Генерал був засмучений. «Це наша країна», – відповів він, за словами його колеги. «Це наша війна, і ми повинні воювати».

Реакція Вашингтона коштувала генералу Кондратюку посади. Але Україна не відступила.

*Співробітники поліції оглядають уламки автомобіля Максима Шаповала після того, як він загинув під час вибуху в Києві, 2017 р.
Фото: Сергій Харченко/Pacific Press, через LightRocket, через Getty Images*

Наступного дня після відставки генерала Кондратюка в окупованому Росією Донецьку стався загадковий вибух у ліфті, в якому їхав старший командир російських сепаратистів Арсен Павлов, відомий під псевдонімом «Моторола».

Незабаром ЦРУ дізналося, що організаторами його вбивства були члени П'ятого управління – шпигунської групи, яка пройшла підготовку в ЦРУ. Внутрішня розвідка України навіть роздала учасникам цієї спецоперації пам'ят-

ні нашивки, на кожній з яких було вишито слово «Lift» – британський термін для позначення слова «ліфт».

Знову ж таки, деякі радники пана Обама були розлючені, але вони були «кульгавими качками» – до президентських виборів, на яких Дональд Трамп протистояв Гіларі Клінтон, залишалось три тижні – і вбивства продовжувалися.

Команда українських агентів встановила безпілотну ракетну установку для стрільби з плеча в будівлі на окупованій території. Вона знаходилася прямо навпроти офісу командира повстанців на ім'я Михайло Толстих, більш відомого як Гіві. За словами американських та українських офіційних осіб, вони вистрілили з пускової установки, щойно Гіві увійшов до свого кабінету, вбивши його.

Тіньова війна перейшла в активну фазу. Росіяни використали замінований автомобіль для вбивства керівника підрозділу 2245, елітного українського спецназу. Командир, полковник Максим Шаповал, їхав на зустріч з офіцерами ЦРУ до Києва, коли його автомобіль вибухнув.

На похоронах полковника посол США в Україні Марі Йованович стояла в жалобі поруч з начальником ЦРУ. Пізніше офіцери ЦРУ та їхні українські колеги підняли тост за полковника Шаповала, випивши віскі.

«Для всіх нас, – сказав генерал Кондратюк, – це був удар».

Ходіння навшпиньки навколо Трампа

Обрання Трампа в листопаді 2016 року поставило українців та їхніх партнерів з ЦРУ на вуха.

Трамп вихваляв Путіна й заперечував роль Росії у втручанні у вибори. Він підозріло ставився до України, а згодом намагався тиснути на її президента Володимира Зеленського, щоб той розслідував діяльність його суперника від Демократичної партії Байдена, що призвело до першого імпічменту Трампа.

Але що б Трамп не говорив і не робив, його адміністрація часто йшла в протилежному напрямку. Це пояснюється тим, що Трамп призначив на ключові посади російських яструбів, зокрема Майка Помпео на посаду директора ЦРУ та Джона Болтона на посаду радника з питань національної безпеки. Вони відвідали Київ, щоб підкреслити свою повну підтримку таємного партнерства, яке розширилося до більш спеціалізованих навчальних програм та будівництва додаткових секретних баз.

База в лісі розрослася до нового командного центру і казарм, а чисельність українських розвідників зросла з 80 до 800 осіб. Запобігання втручанню Росії у майбутні вибори в США було головним пріоритетом ЦРУ в цей період, і українські та американські розвідники об'єднали зусилля, щоб дослідити комп'ютерні системи російських спецслужб для виявлення оперативників, які намагаються маніпулювати виборцями.

Під час однієї спільної операції команда ГУР обманом змусила офіцера російської військової розвідки надати інформацію, яка дозволила ЦРУ встановити зв'язок російського уряду з так званою хакерською групою Fancy Bear, яка була причетна до втручання у вибори в низці країн.

Генерал Буданов, якому Зеленський запропонував очолити ГУР у 2020 році, сказав про це партнерство: «Воно тільки зміцнювалося. Воно систематично зростало. Співпраця поширилася на додаткові сфери і стала більш масштабною».

Відносини були настільки успішними, що ЦРУ хотіло повторити їх з іншими європейськими розвідувальними службами, які мають спільні інтереси у протидії Росії.

Керівник «Російського дому», відділу ЦРУ, який курує операції проти Росії, організував таємну зустріч у Гаазі. На ній представники ЦРУ, британської МІ6, ГУР, голландської служби (союзника у сфері критичної розвідки) та інших відомств домовилися почати об'єднувати більше розвідувальних даних про Росію.

Результатом стала таємна коаліція проти Росії – і українці були її важливими членами.

Марш на війну

У березні 2021 року російські військові почали стягувати війська вздовж кордону з Україною. Минали місяці, і чим більше військ оточувало країну, тим гостріше поставало питання, чи Путін блефує, чи справді готується до війни.

У листопаді того року і протягом наступних тижнів ЦРУ і МІ6 надіслали українським партнерам єдине повідомлення: Росія готується до повномасштабного вторгнення, щоб обезголовити уряд і встановити в Києві маріонетку, яка виконуватиме волю Кремля.

Американські та британські спецслужби мали перехоплені дані, до яких, за словами американських чиновників, не мали доступу українські спецслужби. У нових розвідувальних даних перераховані імена українських чиновників, яких росіяни планували вбити чи захопити, а також українців, яких Кремль сподівався поставити при владі.

*Російські самохідні гаубиці завантажують у вагон поїзда на станції під Таганрогом, Росія, за кілька днів до вторгнення Росії в Україну.
Фото: The New York Times*

Президент Зеленський і деякі з його головних радників виглядали непереконливими, навіть після того, як директор ЦРУ пан Бернс приїхав до Києва в січні 2022 року, щоб провести для них брифінг.

З наближенням російського вторгнення офіцери ЦРУ та МІ6 здійснили останні візити до Києва для зустрічі зі своїми українськими колегами. Один з офіцерів МІ6 розплакався перед українцями, побоюючись, що росіяни вб'ють його.

За наполяганням Бернса, невелика група офіцерів ЦРУ була звільнена від загальної евакуації зі США й переїхала до готельного комплексу на заході України. Вони не хотіли залишати своїх партнерів.

Без ендшпілю

Після того, як 24 лютого 2022 року Путін розпочав повномасштабне вторгнення, офіцери ЦРУ в готелі були єдиними представниками уряду США на місцях. Щодня в готелі вони зустрічалися зі своїми українськими колегами, щоб передати інформацію. Старі наручники були зняті, і Білий дім Байдена уповноважив шпигунські агенції надавати розвідувальну підтримку для виконання летальних операцій проти російських сил на українській землі.

Часто брифінги ЦРУ містили шокуючі подробиці.

3 березня 2022 року – на восьмий день війни – команда ЦРУ надала точний огляд російських планів на найближчі два тижні. Того ж дня росіяни відкриють гуманітарний коридор з обложеного Маріуполя, а потім відкриють вогонь по українцях, які ним скористаються.

За даними ЦРУ, росіяни планували оточити стратегічне портове місто Одесу, але шторм цьому завадив, і росіяни так і не взяли місто. Потім, 10 березня, росіяни мали намір бомбардувати шість українських міст, і вже ввели координати в крилаті ракети для нанесення цих ударів.

Росіяни також намагалися вбити українських високопосадовців, включно з Зеленським. Принаймні в одному випадку ЦРУ поділилося розвідданими з внутрішньою службою України, що, за словами високопоставленого українського чиновника, допомогло зірвати змову проти президента.

Коли російський наступ на Київ вдалося зупинити, керівник розвідпредставництва ЦРУ, за словами українського офіцера, який був присутній під час розмови, зрадив і сказав своїм українським колегам, що вони «дають росіянам ляпаса».

Натовп людей збирається на роздачу їжі в Херсоні після його звільнення від російської окупації, 2022 р.
Фото: Фінбarr О'Рейлі для The New York Times

За кілька тижнів ЦРУ повернулося до Києва, і відомство відрядило десятки нових офіцерів на допомогу

українцям. Високопоставлений американський чиновник сказав про значну присутність ЦРУ: «Вони натискають на курок? Ні. Чи допомагають вони у виборі цілей? Безумовно».

Деякі з офіцерів ЦРУ були скеровані на українські бази. Вони переглядали списки потенційних російських цілей, по яких українці готувалися завдати удару, порівнюючи інформацію, яку мали українці, з даними американської розвідки, щоб переконатися в її точності.

Перед вторгненням ЦРУ та МІБ навчали своїх українських колег вербуванню джерел та створенню підпільних і партизанських мереж. За словами генерала Кондратюка, на півдні Херсонської області, яка була окупована Росією в перші тижні війни, ці партизанські мережі почали діяти, вбиваючи місцевих колабораціоністів і допомагаючи українським військам обстрілювати російські позиції.

У липні 2022 року українські розвідники побачили російські колони, які готувалися перетнути стратегічний міст через Дніпро, і повідомили про це МІБ. Британські й американські розвідники швидко перевірили інформацію української розвідки, використовуючи супутникові знімки в режимі реального часу. МІБ передала підтвердження, й українські військові за допомогою ракет знищили ворожі колони.

У підземному бункері генерал Дворецький сказав, що тепер німецька система протиповітряної оборони захищає від російських атак. Система фільтрації повітря захищає від хімічної зброї, а на випадок відключення електроенергії є спеціальна система електропостачання.

Питання, яке деякі українські розвідники зараз ставлять своїм американським колегам – в той час як республіканці в Палаті представників зважують, чи варто припинити потік мільярдів доларів допомоги – це те, чи не покине їх ЦРУ. «Це сталося в Афганістані, і тепер це станеться в Україні», – сказав один високопоставлений український офіцер.

Говорячи про візит пана Бернса до Києва минулого тижня, представник ЦРУ сказав: «Ми демонстрували чітку прихильність до України протягом багатьох років, і цей візит став ще одним потужним сигналом того, що прихильність США продовжуватиметься».

ЦРУ і ГУР побудували ще дві секретні бази для перехоплення російських повідомлень, і разом з 12 передовими оперативними базами, які, за словами генерала Кондратюка, все ще функціонують, ГУР зараз збирає і виробляє більше розвідувальних даних, ніж будь-коли за час війни – значною частиною яких вона ділиться з ЦРУ.

«Таку інформацію ви не можете отримати ніде – окрім як тут і зараз», – сказав генерал Дворецький.

Наталія Єрмак допомогла в підготовці репортажу.

Адам Ентус – вашингтонський кореспондент-розслідувач і дворазовий лауреат Пулітцерівської премії. До того, як приєднатися до вашингтонського бюро The Times, він висвітлював питання розвідки, національної безпеки та зовнішньої політики для журналу The New Yorker, The Washington Post та The Wall Street Journal.

Майкл Швіртц – репортер-розслідувач міжнародного відділу. Працює в The Times з 2006 року, раніше писав про країни колишнього Радянського Союзу з Москви і був провідним репортером у команді, яка отримала Пулітцерівську премію 2020 року за статті про російські розвідувальні операції.

<https://www.nytimes.com/>
25 лютого 2024 року

Переклад з англійської Вікторії О. Романчук